

REZYUME. Maqolada qarg'alar uchsa qaraylik Marg'ilonning yoliga qo'shig'i tarixi haqida aytilgan bo'lib, qo'shiq so'zlarining Qo'qon xalqi uchun qanchalik qiyin va qo'shiqning qanchalik qayg'uli ekanligi haqida ma'lumotlar berilgan.

РЕЗЮМЕ. Посмотрим, летят ли вороны в статье рассказывается об истории песни Маргилана дорога, дается информация о том, насколько сложны слова песни для народа Кокана и насколько печальна песня.

SUMMARY. Let's see if crows fly. The article tells about the history of the song Margilan road, provides information about how difficult the words of the song are for the people of Kokan and how sad the song is.

MEKTEP OQIWSHILARINA XALIQ MUZIKA DORETPELERIN UYRETIW SHEBERLIGI

S.E.Romanova –docent, p.i.k.

Ajiniyaz atındaǵı Nókis mámleketlik pedagogikalıq instituti

Tayanch so'zlar: musiqa darsi, mutaxassislashtirilgan musiqa maktabi, musiqa tarbiyasi, oshiqlik dostoni, pedagogik kompetensiya, cholg'u, qadimiy tarix, ijod, ijrochilik yo'li, hissiyot, xalq kuyi.

Ключевые слова: урок музыки, специализированная музыкальная школа, музыкальное образование, история любви, педагогическая компетентность, инструмент, древняя история, творчество, способ исполнения, эмоция, народная мелодия.

Key words: music lesson, specialized music school, music education, love story, pedagogical competence, instrument, ancient history, creativity, performance way, emotion, folk tune.

Tarbiyani balalarga tezirek ham tereñirek sinip barıwı ushin barlıq panler xizmet etiwı belgili, biraq muzika tarbiyası balalarga emociional tasir korsetedi ham balalar muzıkanı tezirek qabil etedi. Muzika olardı aqıllılıq, adeplilik rawajlanıwında ulken tasir korsetip, insan sanasın qaliplestiriwde ulken ahmiyetke iye, onıñ psixologiyalıq, fiziologiyalıq sezimlerine jaqsı tasir korsetedi. Ata-analar jas bobeklik dawirinen muzika (jay temptegi)lardı esittirip, oynatıp barıw ulken balalarga qaraǵanda tezirek rawajlanadı.

Kishi jastaǵı balalarda da muzika kerekli ahmiyetke bay bolıp onda ritmikalıq oyinlar, tabiyat penen baylanistaǵı dawıs yamasa muzıkalıq jarañlı, maselen, jawın sesi, aǵar suw yamasa qonıraw sesini anıqlaw olarda umit, qızıǵıwshılıq, tabiyatqa sezimlerin qaliplestirip baradı. Orta bilimlendiriw mektepleriniñ tiykarǵı wazıypalarınan biri oqıwshılardı pikirlew hamde oylaw, pikir jurgiziwge uyretiw. Bul proceste oqıtıwshı balalardı belgili bir muzika shıǵarması menen tanıstradı, ózi atqarıp oqıwshılardıñ dıqqatını tartadı. Bul process balalardıñ sóylew mádeniyatın, pikirlewın keñeytedi, sezimlerine unamlı tasir korsetedi. Sabaq mazmunınıñ tiykarǵı wazıypası oqıwshılardıñ sanasınıñ waqıya-hadiyselerge múnasibetin payda etiw ham ishki sezimlerin qaliplestiriwden turadı. Oqıtıwshı bul sabaqqa mehir-muhabbat penen jantasıp, óz aldına jobalastırılǵan maqset qoyadı. Oqıtıwshı muzika tarbiyasında jaña usıl, járdemshi qurallar izlewi, turmısımız ham de

kórkem óner arasındaǵı birikpeni muzika mádeniyatınıñ mánis- mazmunın kórsetip beriwi, anıq dalil ham tariyxıy hadiyseler izbe-izliginen paydalanıw maqsetine iye boladı. Maqsetti amelge asırıwda oqıtıwshı jeke, tımbay, tayarlıq kóriwi, izleniwı mádeniyat orınlarınan, radio-televidenie esittiriwleri, kórsetiwlerinen, muzika salt-dástúrlerinen xabar taba alıp olardan mánis-mazmun qabil etip, bilimli, ruwxıy jetiskenligin asırıp, qaliplestirip barıwı zárur.

Muzika sabaǵı basqa panlerden óziniñ estetikasi, tilsiz sózdi jeñil túsindiriliwi, óziniñ specifikalıq ózgesheligi, quwanışı, sezimleri menen ayrılıp turadı. Mekteplerde muzika talimi procesinde oqıwshılarga bilim beriw menen birge olardı ruwxıy jaqtan milliy sezimlerin rawajlandırıw maqsetke say.

Qosıqlardıñ sózlerin, namada shertilip atırǵan ritm, ırǵaqtan ham olardıñ muñlı yamasa shoxlıǵın, major yamasa minor keypiyatın anıqlap alıwımızǵa boladı. Eñ keregi nama qosıqtıñ baslanıwınan-aq onıñ qaysı xalıqtiki ekenligin tez de bayqawımız mumkin. Hár bir sabaqta sabaq formalarında maselen muzika sawatında xalıq qosıqlarınıñ bir taktin alıp analizlense sonıñ ózi ham oqıwshılarda tez waqt ishinde hár tárepleme kónlikpe payda boladı.

Muzika tınlawı basqıshına kelsekte xalıq doretpelelerinden paydalanıwǵa boladı. 5-8 minut dawamında ótilip atırǵan temaǵa say bolǵan qosıqtı esittiremiz. Bul proceste interaktiv metodlardan paydalanamız. Maselen sabaqqa oqıwshılar kirip keledi, ol gezde muzika qoyılıp

turgan bolıwı kerek. Bul waqıt ishinde oqıtıwshı sabaq shólkemlestiriw isleri (barlaw, klastın tazalıǵı, kórgizbe qurallardı tayarlaw hám t.b.) jumısların islep aladı, bunda waqıt tejeledi hám milliy muzıkanı balalar esitedi.

Qosıq uyren basqıshında texnikalıq apparatlar járdeminde esittiriwge boladı. Sebebi oqıtıwshı barlıq muzıka saz ásbaplarında sherte almaydı. Slaydlar arqalı videoli, MP3 arqalı essitiriw, yamasa karaoke turinde birgelikte qosıqların atqarıwǵa uyretiwge boladı. Biraq awır, oqıwshılardıń dawıslarına kerı tásir etetuǵın qosıqlar bolsa qosıqtı ańsap kerlerin yamasa balalar dawıslarına saylastırılǵan túrlerin úyretiwimizge boladı. Ritmikalıq háreket ettiriwde folklor qosıqlarınan paydalanılsa xalıqımız ázelden folklor qosıqlarına qayraqlardan, qol shappatlarınan, dápten, hám tayaqlardan paydalanıp kelgen. Bulardıń tariyxın uyretken jaǵdayda balalarǵa ritm menen partadan turıp tuwrı turgan jaǵdayda ritmikalıq háreketler isletiwge boladı. Bunda olar fizikalıq jaqtan da rawajlanadı.

Muzıka ádebiyatları menen tanıstırǵanda xalıq dóretpelerine óz ulesin qosqan joqarıda ayıp ótilgen atqarıwshılarımızdı soylep bersek, xalıq erteklerinen úzindilerdi muzikalı spektakl sıpatında paydalanıwımız maqsetke say. Sonday-aq, saz-ásbaplar menen tanıstırıwda klasta saz ásbapların súwretleri, kórgizbe qural bolıp tursa balalarǵa bul process ańsatlıq penen jetip baradı hám tiykarǵı bilimdi alıw ushın jeterli waqıt boladı. Biz joqarıda jırawlar qaharmanlıq dástanlardı qobız benen atqarǵan dep eske alamız. Jıraw sózi qobız ekewi egizdiń sınarında jupkerlesip birge jasaydı[2]. Sonıń ushın biz qobız ásbabı tuwralı qısqasha túsinik beriwdi de maqul kórdik. Balalardıń kewli taza, kewilsheń, sırtqı tásirde ózine tez tuwrı qabil etetuǵın boladı. Usı dáwirde baslap balalardı ruwxıy sezimlerin rawajlandırıw, olarda tárbiyalıq pazıyletlerdi payda etiw kerek. Nege degende kishi jastaǵı balalardıń pútkil ómirlik fundamental tárbiya bazası qurıladı. [3.1.]

Mektep predmeti bolǵan muzıka sabaǵı oqıwshılardı ruwxıy, kórkem tárbiyasın milliy

ruwxtaǵı, patriotlıq kózqarastı, dóretywshilik hámde jeke pikirlew, jumıs islewdiń ruwxıy múyeshlerin ashıp beredi. Muzıka sabaǵı ádebiyat, suwretlew óneri, dene tárbiyası, miynet penen tıǵıs baylanıslı. Songı kúnleri muzıka mádeniyatına bolǵan itibar mámleket tárepinen qollap quwatlanbaqta. Mekteplerde muzıka tálimi mámleketlik tálim baǵdarlamaları boyınsha birneshe metodikalıq isler islenbekte:

-Mektepte muzıka tálimi, kompozitorlar tuwralı, ótkeriletuǵın festivallar, konkurslar tuwralı jańalıqlar, jeke islesiw, dógerek isleri, rebuslar, muzıka talimi muyeshin islew kerek boladı.

- Rejeden tısqari ashıq sabaqlar shólkemlestiriw, dogerek stol, buǵan xalıq qosıqshıları, jıraw-baqısı hám qıssıxanlar, artistler menen ushırasıwlar hámde sáwbetler ótkerip turıw maqsetke muwapıq.

Bul islerdi ruwxıy aǵartıwshılıq boyınsha direktor orınbasarları menen muzıka oqıtıwshısı shuǵıllanıwı kerek.

- Ekskursiyalar shólkemlestiriw muzıka tarawına (teatr, konsert zalı, tábiyat qushaǵına h.t.b.). Sonıń menen birge hárbir sabaqtı interaktiv metodlar, innovaciyalıq hám maǵluwat beriwshi texnologiyalardan paydalanıw eń sońǵı máselelerden bolıp turıptı.

Xalıq muzıka dóretpeleriniń ideologiyalıq, patriotlıq sezimlerin hárbir shıǵarma uyretilmesten aldın soylep beriliwi, mısallar keltiriw, tariyx hám basqa pánler menen sabaqtı baylanıstırıp barıw sabaq nátiyjesin sapalı ámelge asırıwda járdem beredi. Hárbir áwlad ózinen aldınǵı áwladlarınan esitip, baytıp, toltırıp atqarǵan hám de keleshekke sol motıvte uzatıp kiyatırǵan ruwxıy miyrası. Demek bul miyrastı keleshekke jetkeriw házirgi kún oqıtıwshılarınıń wazıypası esaplanadı. Bul muzikalıq miyras, dástúrler hám olarda atqarıwshı ideyalar xalıqtı birlestiriwshi, túrli xalıqlardı óz ara jaqınlastırıwshi, sonıńday, Ózbekstan Respublikası ǵárezsizligin bekkemlewge jollawshı qudiretli kúshke aylanıwı múmkin[1.23].

Ádebiyatlar

1. Мирзиёев Ш. Миллий таракқиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. Тошкент-2017
2. Айымбетов Қ. Халық даналығы. Нөкіс: Қарақалпақстан, 1988 ж. 492 бет.
3. Романова С.Е. Халқning musiqa ijodi va uning ma'naviy qudrati «Bolajaq muzıka oqıtıwshıların tárbiyalawda pedagoglardıń dóretywshilik jumısları hám ornı» temasında respublikalıq ilimiy-ámeliy konferenciya materialları 2022 j mart 391 b. 209 b.b.
4. Romanova S.Ye. The uniqueness of the art of music and itsrole in human life Saarl Journal on Banking
5. Insurance Research (SJBIR) ISSN: 2319-1422 Vol. 11, Issue1, January-2022

REZYUME. Bul maqala orta bilim beriw mekteplerinde muzıka sabağı procesinde xalıq muzıka dóretpelerin oqıwshılara uyretiw jol jobaları, pedagogikalıq sheberlik hám tarbiya mazmunı haqqında sóz etiledi.

РЕЗЮМЕ. В данной статье говорится об основных принципах, педагогических навыках и образовательном содержании обучения учащихся народной музыке на уроках музыки в общеобразовательных школах.

SUMMARY. This article talks about the guidelines, pedagogical skills and educational content of teaching folk music to students during music lessons in secondary schools.

METHODS AND TRENDS OF CREATING A DANCE COMPOSITION

S.A.Saparbayeva -

*State academy of choreography of Uzbekistan
master's student of the department head of choreographic groups*

Tayanch soʻzlar: raqs, kompozitsiya, musiqa, raqs naqshlari, dramaturgiya, tomoshabinlarni idrok etish.

Ключевые слова: танец, композиция, музыка, рисунок танца, драматургия, зрительское восприятие.

Key words: dance, composition, music, dance drawing, drama, spectator perception.

First of all dance-rhythmic, body movements performed with musical accompaniment. Dance is an ancient art. It reflects a person's need to transmit his joy or sorrow to other people through his body. Almost all important events in life of primitive man were celebrated with dances: birth, death, war, election of a new leader. Secondly in dance, as in every kind of art, artistic truth finds its own, specifically inherent only to it, specifically sensual appearance, conditioned by its expressive means, which are: the plasticity of the human body, dance vocabulary, dance drawing, music, stage design of dance. All these expressive means, forming a single whole, are called the composition of dance. Equally important composition (derived from the Latin "composition" – connection) is an artistic and expressive system. This concept applies equally to the whole choreographic work, as well as to a certain dance etude or dance combination. The composition determines the interaction of the artistic means used in the choreographic work. The dramaturgy of the number is revealed through the composition of the dance, and, consequently, through the drawing of the dance. The exposition, the beginning, the climax, the denouement require that the dance pattern develops from simple to complex, so that the most saturated dance pattern corresponds to the culminating moment of the development of the action. The laws of playwriting do not have pronounced boundaries between parts, but they require that the ratios of different parts, their

saturation of action be subordinated to a single plan, the main task. On the whole, composition is connection. The most important component that organizes the internal construction of the work, aimed at revealing the main idea. In general, composition in art expresses an artistic idea and organizes aesthetic perception, so it moves from one component to another, from part to whole. By composition in choreographic art we mean: the composition of a short dance element, the movement of the composition, as part of a dance number, solo, variations of a dance piece, a finished dance sketch, a finished dance number with a holistic playwriting.

The law of unity of content and form - this law is the main qualitative category of art, it is aimed at expressing the content in order not only to be understandable, but also to deliver aesthetic pleasure. The content is a theme, an idea reflecting the artist's worldview and his emotional world. Also artistic creativity is a reflection of real things and phenomena, even in such seemingly distant from reality arts as music and dance. This content is subjective, ideally conceivable. Therefore form is the structure of the content of a work of art, the way it manifests and exists in images embodied by certain material means according to the laws of this type and genre of art. There are two sides of the same and uniform form – internal and external. Inner form – is in the artist's mind (plot, characters, genre, style) The external form is what the viewer perceives and sees (dance, ballet, duet, dance, etc.). As a matter of fact the